

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

Вячеслав КУРЕПІН

канд. екон. наук, доцент,

*доцент кафедри методики професійної підготовки
Миколаївського національного аграрного університету*

Валерія ІВАНЕНКО

*головний спеціаліст відділу планування та координації дій у надзвичайних
ситуаціях Управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту
населення Миколаївської міської ради*

Розвиток комунікативної компетентності фахівців цивільного захисту зумовлений сучасними викликами безпеки, зростанням кількості надзвичайних ситуацій різного характеру та ускладненням умов професійної діяльності, зокрема під час воєнного стану. Фахівці цивільної захисту дедалі частіше виконують свої функції в умовах підвищеного ризику, інформаційної невизначеності та психологічного напруження, що потребує не лише ґрунтовної професійної підготовки, а й високого рівня професійної комунікації.

Ефективна комунікативна компетентність є необхідною передумовою результативної взаємодії фахівців цивільної захисту [1, с. 105] з населенням, органами влади, службами реагування та іншими суб'єктами системи безпеки. Саме від якості комунікації залежить своєчасність прийняття управлінських рішень, координація дій, запобігання панічним настроям та мінімізація наслідків надзвичайних ситуацій.

Водночас система освіти перебуває в умовах цифрової трансформації, що супроводжується активним впровадженням цифрових технологій [2, с. 121], дистанційних та змішаних форм навчання, віртуальних освітніх середовищ та цифрових комунікаційних платформ. Ці зміни впливають на зміст і організацію професійної підготовки фахівців цивільної захисту, відкриваючи нові можливості для розвитку їхньої комунікативної компетентності. Але недостатня методична розробленість питань цілеспрямованого використання цифрових технологій для формування професійної комунікації, а також потреба в адаптації освітніх підходів до сучасних умов зумовлюють необхідність осмислення проблеми розвитку комунікативної компетентності фахівців цивільної захисту в умовах цифрової трансформації освіти. Саме це визначає актуальність обраної нами теми дослідження.

Комунікативна компетентність у сфері цивільної захисту, це здатність фахівця ефективно обмінюватися інформацією, правильно сприймати та передавати повідомлення, координувати дії та приймати управлінські рішення в умовах надзвичайних ситуацій, що забезпечує індивідуальну та корпоративну безпеку. Вона полягає не лише у володінні знаннями щодо правил поведінки, сигналів тривоги чи алгоритмів дій під час надзвичайних подій, а й у вмінні їх адекватно передавати, пояснювати, а також взаємодіяти з різними групами людей, включаючи колег, рятувальні служби та населення.

Структура комунікативної компетентності включає кілька взаємопов'язаних компонентів [3, с. 298]. Перший, когнітивний, який охоплює знання правил цивільного захисту, алгоритму дії по евакуації, сигналів оповіщення та протоколів поведінки. Другий, операційний, що відображає практичні вміння та навички правильного спілкування, передачі повідомлень, узгодження дій у команді та прийняття рішень у стресових ситуаціях. Третій, мотиваційно-ціннісний компонент, який визначає готовність дотримуватися правил безпеки, активно взаємодіяти з оточенням та брати на себе відповідальність за власну поведінку та поведінку інших. Четвертий, емоційно-вольовий компонент забезпечує контроль емоцій, стресостійкість та здатність зберігати спокій, що критично важливо для адекватної комунікації під час надзвичайних ситуацій. Ці елементи формують здатність людини ефективно комунікувати, забезпечуючи своєчасне інформування, координацію дій та зниження ризиків для життя та здоров'я в умовах надзвичайних ситуацій.

Професійна комунікація у діяльності фахівців цивільної захисту специфічна, оскільки відбувається в умовах постійної готовності до надзвичайних ситуацій [4, с. 442] і часто супроводжується підвищеним рівнем стресу та невизначеності. Таке спілкування має точний, чіткий і структурований характер, адже від правильності переданої інформації залежить безпека великої кількості людей, ефективність реагування на надзвичайні події та координація дій між різними службами.

Фахівці цивільного захисту повинні володіти здатністю швидко адаптуватися до змін ситуаційної обстановки, передавати інструкції у зрозумілій формі, упевнено пояснювати необхідність певних дій та підтримувати дисципліну серед персоналу та населення. Крім того, професійна комунікація передбачає уміння взаємодіяти як усно, так і письмово, використовуючи стандартизовані повідомлення, сигнали тривоги, інформаційні бюлетені та електронні засоби зв'язку.

Вона потребує високого рівня емоційної стійкості та самоконтролю, оскільки під час кризових ситуацій важливо не піддаватися паніці і водночас підтримувати

психологічний стан оточуючих, забезпечуючи ефективну взаємодію та оперативне прийняття рішень. В цілому, специфіка професійної комунікації у цивільному захисті полягає в поєднанні точності, оперативності та психологічної чутливості [5, с. 276], що дозволяє фахівцям забезпечувати безпеку та мінімізувати наслідки надзвичайних ситуацій.

Цифрова трансформація освіти виступає важливим фактором розвитку комунікативної компетентності фахівців цивільної захисту, оскільки змінює способи отримання, опрацювання та передачі інформації у професійному середовищі. Використання цифрових платформ, дистанційного навчання, віртуальних тренажерів та симуляцій надзвичайних ситуацій створює умови для формування навичок оперативної комунікації, взаємодії у команді та прийняття рішень у змодельованих кризових обставинах. Завдяки цифровим інструментам майбутні та чинні фахівці цивільної захисту навчаються працювати з різними каналами зв'язку, аналізувати великі обсяги інформації [6, с. 254], чітко формулювати повідомлення та швидко адаптувати стиль спілкування до конкретної аудиторії.

На практичних заняттях у Навчально-методичних центрах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності України, зокрема місті Миколаєві, Одесі, Харкові, Києва, Львові, застосовують комп'ютерні симуляції пожеж у громадських будівлях, де здобувачі освіти віртуально відпрацьовують дії з оповіщення людей, вибору безпечних шляхів евакуації та взаємодії з аварійно-рятувальними підрозділами. Такі тренажери дозволяють моделювати різні сценарії розвитку подій, змінюючи швидкість поширення вогню чи задимлення.

Під час вивчення теми техногенних аварій використовують віртуальні моделі хімічно-небезпечних об'єктів, АЕС, у яких відтворюється витік небезпечних речовин. Учасники зайнять аналізують обстановку, обирають засоби особистого та колективного захисту, визначають безпечні зони та приймають рішення щодо евакуації населення, не наражуючись на реальну небезпеку. Для підготовки до дій у разі стихійних лих застосовують симуляції землетрусів, наводнень чи буревіїв, де відпрацьовується алгоритм поведінки, координація дій у команді та комунікація між відповідальними особами. Це допомагає формувати навички швидкого реагування та управління інформацією в умовах обмеженого часу [7, с. 93].

Поширеним є використання VR-тренажерів з надання домедичної допомоги, у яких здобувачі освіти віртуально взаємодіють із потерпілими, тренуючи правильне спілкування, оцінку стану людини та послідовність дій у надзвичайній ситуації. Такі приклади демонструють, що віртуальні тренажери роблять навчання з цивільного захисту більш практикоорієнтованим і наближеним до реальних умов.

Цифрове освітнє середовище сприяє розвитку міжособистісної та міжвідомчої комунікації, адже дозволяє організовувати спільне навчання, обмін досвідом та координацію дій між представниками різних служб незалежно від їхнього місця перебування. Водночас цифрова трансформація підвищує роль медіаграмотності, інформаційної культури та відповідальності за розповсюджену інформацію [8, с. 86], що є критично важливою для фахівців цивільної захисту в умовах криз та надзвичайних ситуацій та воєнного стану в Україні. Цифровізація освіти не лише розширює доступ до знань, а й формує сучасну комунікативну компетентність, орієнтовану на швидкість, точність та ефективність професійної взаємодії.

Цифрова трансформація освіти полягає у глибокій зміні змісту, форм і засобів навчання цивільному захисту на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій з метою підвищення якості підготовки фахівців до дій у надзвичайних ситуаціях. Вона передбачає перехід від переважно традиційних методів викладання до інтегрованого цифрового освітнього середовища, в якому поєднуються електронні курси, дистанційні платформи, віртуальні тренажери [9, с. 9], симуляції кризових подій та інтерактивні засоби комунікації.

Суть цифрової трансформації полягає не лише в оцифруванні навчальних матеріалів, а й у формуванні нових підходів до навчання, орієнтованих на практичну підготовку, розвиток критичного мислення, оперативного аналізу інформації та професійної комунікації. У сфері цивільного захисту це особливо важливо, оскільки цифрові технології дозволяють безпечно моделювати складні та небезпечні ситуації, відпрацьовувати алгоритми дій і взаємодію між службами в умовах, максимально наближених до реальних. Таким чином, цифрова трансформація освіти забезпечує підготовку фахівців цивільної захисту, здатних ефективно діяти, комунікувати та приймати обґрунтовані рішення [10, с. 33] в умовах сучасних ризиків та викликів.

Змінюючи зміст, форми та методи розвитку комунікативної компетентності фахівців цивільної захисту цифрові технології змінюють традиційні підходи до професійної підготовки, роблячи її більш практикоорієнтованою та гнучкою. Зміст навчання збагачується за рахунок включення цифрової грамотності, навичок роботи з інформаційними системами, онлайн-каналами зв'язку, електронними засобами оповіщення та кризовими комунікаціями, що є необхідними для ефективної взаємодії в умовах надзвичайних ситуацій.

Форми навчання трансформуються завдяки використанню дистанційних курсів, змішаного навчання, віртуальних тренажерів та симуляцій, які дозволяють моделювати професійні ситуації та відпрацьовувати комунікацію в умовах

обмеженого часу та підвищеного стресу [11, с. 7]. Такі цифрові формати сприяють активній взаємодії між учасниками освітнього процесу, розвитку командної роботи та навичок чіткого передавання інформації. Методи навчання також зазнають змін, оскільки інтерактивні завдання, онлайн-дискусії, аналіз кейсів та цифрові сценарії надзвичайних ситуацій стимулюють самостійність, рефлексію та відповідальність за прийняті рішення. У підсумку впровадження цифрових технологій забезпечує цілісний розвиток комунікативної компетентності фахівців цивільної захисту, підвищуючи їхню готовність до ефективної професійної взаємодії у сучасному ризик-орієнтованому середовищі.

Цифрові платформи, інтерактивні середовища, симуляції, дистанційні та змішані форми навчання є ключовими складовими сучасного освітнього простору [12, с. 155], які суттєво розширюють можливості формування професійної комунікації фахівців цивільного захисту. Цифрові платформи забезпечують доступ до навчальних матеріалів, нормативно-законодавчих актів, засобів зворотного зв'язку та спільної роботи, створюючи умови для постійної комунікації між викладачами та здобувачами освіти, а також між самими учасниками освітнього процесу. Вони сприяють розвитку навичок ділового онлайн-спілкування, чіткого формулювання думок у письмовій формі та відповідального ставлення до інформації.

Інтерактивні середовища та симуляції дозволяють моделювати професійні ситуації, наближені до реальних умов діяльності, у яких комунікація стає інструментом координації дій та прийняття управлінських рішень, зокрема в умовах надзвичайних подій та ситуацій. У процесі роботи з такими середовищами формуються вміння оперативно передавати інформацію, узгоджувати дії в команді, реагувати на зміну обстановки та підтримувати ефективну взаємодію в умовах стресу.

Дистанційні та змішані форми навчання, поєднуючи онлайн- та очні елементи, забезпечують гнучкість освітнього процесу та розширюють простір для міжособистісної та міжвідомчої комунікації [13, с. 77]. Вони сприяють розвитку самостійності, відповідальності та культури професійного спілкування, що є особливо важливим для фахівців, діяльність яких пов'язана з координацією дій у надзвичайних ситуаціях.

Практичні аспекти впровадження цифрових технологій у підготовку фахівців цивільної захисту виявляються насамперед у поєднанні теоретичного навчання з цифровими інструментами, що відтворюють реальні умови професійної діяльності. Наприклад, у закладах освіти та навчальних центрах цивільної захисту активно використовують навчальні платформи на кшталт Moodle або Google Classroom для

організації курсів, де розміщуються нормативно-правові документи, відеоматеріали з реальних надзвичайних ситуацій та інтерактивні завдання. Це дозволяє здобувачам освіти не лише засвоювати зміст дисциплін, а й практикувати професійне онлайн-спілкування під час обговорення кейсів, аналізу помилок та спільного прийняття рішень.

Важливим практичним інструментом є використання цифрових симуляцій та віртуальних тренажерів, які застосовують під час зайняття реагування на пожежі, техногенні аварії, невизначені ситуації воєнного часу чи масову евакуацію. Так, у процесі моделювання аварії на умовно небезпечному об'єкті здобувачі освіти розподіляють ролі, передають оперативні повідомлення через внутрішні цифрові канали зв'язку та координують дії відповідно до сценарію. Подібні заняття формують навички чіткої, лаконічної та відповідальної комунікації, наближеної до реальної роботи штабів, кризових центрів та диспетчерських служб.

Методи використання цифрових технологій у навчальному процесі включають аналіз цифрових кейсів, онлайн-дискусії, рольові ігри у віртуальному середовищі та проєктну роботу з використанням спільних онлайн-документів. Педагогічними умовами ефективного впровадження є системність використання цифрових засобів, поєднання індивідуальної та корпоративної роботи, а також чітке методичне супроводження з боку викладача [14, с. 468]. Особливу роль відіграє підготовка педагогів до роботи з цифровими інструментами та створення безпечного освітнього середовища, в якому помилки сприймаються як елемент навчання.

Організація комунікативно орієнтованих цифрових зайнять передбачає акцент на активну взаємодію між учасниками. Наприклад, під час онлайн-тренування з кризових комунікацій здобувачі освіти можуть відпрацьовувати інформування населення через змодельовані повідомлення, відеозвернення або чати, одержуючи зворотний зв'язок від викладача та одногрупників. Такий підхід дозволяє формувати професійну мову, стресостійкість та здатність адаптувати стиль спілкування до різних аудиторій, що є ключовими для майбутніх фахівців цивільної захисту.

Формування професійної мови, стресостійкості та здатності адаптувати стиль спілкування до різних аудиторій майбутніх фахівців цивільного захисту відбувається у процесі навчання, максимально наближеного до реальних умов їхньої майбутньої діяльності. Наприклад, під час зайняти із кризових комунікацій здобувачі освіти працюють із реальними зразками оперативних зведень, рапортів та повідомлень для населення, навчаючись використовувати чітку, лаконічну та нормативно правильну професійну лексику. У ході аналізу реальних надзвичайних

ситуацій майбутні фахівці навчаються відрізнити службову мову внутрішньої комунікації від доступної та зрозумілої мови звернення до цивільного населення.

Стресостійкість формується через участь у тренуваннях та симуляціях, де комунікація відбувається в умовах обмеженого часу та інформаційного навантаження. Так, під час віртуального моделювання будь-яких надзвичайних ситуацій та дій реагування на обставини їх виникнення та розвитку здобувачі освіти отримують суперечливі повідомлення, які повинні швидко реагувати на зміну обстановки та одночасно зберігати спокій у спілкуванні з «постраждалими» чи членами команди. Регулярна участь в таких заняттях допомагає виробити навички самоконтролю, чіткого формулювання думок та впевненого тону мовлення навіть у напружених невизначених ситуаціях.

Здатність адаптувати стиль спілкування до різних аудиторій розвивається через рольові вправи та цифрові тренінги, у яких майбутні фахівці виконують різні комунікативні ролі. Наприклад, під час одного заняття вони готують офіційне повідомлення для керівництва або взаємодіють із представниками служб реагування, а в іншому – записують відеозвернення для населення або проводять онлайн-інструктаж для керівників підприємств чи робітників об'єктів підвищеної небезпеки. Така практика дозволяє усвідомити важливість вибору мовних засобів, інтонації та структури повідомлення залежно від віку, професійного рівня та емоційного стану аудиторії, що є критично важливим для ефективної діяльності фахівців цивільного захисту.

Аналіз результатів застосування цифрових технологій у розвитку комунікативної компетентності фахівців цивільного захисту свідчить про суттєве розширення можливостей професійної підготовки, особливо в умовах підвищених ризиків та необхідності швидкого обміну інформацією та безлічі алгоритмів дій у надзвичайних ситуаціях. Використання онлайн-платформ, симуляційних середовищ, відео-тренінгів та інтерактивних модулів сприяє формуванню навичок чіткої, структурованої та стресостійкої комунікації, що є критично важливим під час реагування на надзвичайні ситуації. Цифрові інструменти дозволяють моделювати складні сценарії взаємодії між службами, відпрацьовувати алгоритми передачі інформації та удосконалювати міжвідомчу координацію без ризику для життя та здоров'я учасників навчання.

Позитивним результатом цифровізації освітнього процесу вважається підвищення доступності навчальних матеріалів, гнучкість у виборі темпу навчання та можливість неперервного професійного розвитку незалежно від місця перебування фахівця. Це особливо важливо для системи цивільної захисту, де персонал може бути прилучений до служби у віддалених чи небезпечних районах.

Цифрове середовище також сприяє розвитку навичок міжкультурної та міжпрофесійної комунікації завдяки участі у спільних онлайн-навчаннях, міжнародних тренінгах та дистанційних командних навчаннях.

Водночас цифрова трансформація освітнього процесу супроводжується певними труднощами. Серед них: нерівномірний рівень цифрової грамотності слухачів та викладачів, потреба у стабільному технічному забезпеченні та захищених каналах зв'язку, а також складність повноцінного відтворення емоційної складової живого спілкування під час дистанційної взаємодії. У сфері цивільного захисту, де комунікація часто відбувається в умовах високого психологічного напруження, брак реалістичного відчуття стресу під час онлайн-навчання може знижувати ефективність підготовки до реальних подій.

Крім того, існують і певні обмеження цифрових технологій, пов'язані з питаннями інформаційної безпеки, конфіденційності службових даних та ризиками кіберзагроз. Надмірна залежність від технологій також може створювати уразливості у разі технічних збоїв або відсутності зв'язку під час надзвичайної ситуації. Також цифрові інструменти мають розглядатися не як повна заміна традиційних форм підготовки, а як ефективне доповнення до них, що поєднує інноваційні підходи з практичними тренуваннями та безпосередньою міжособистісною взаємодією.

Отже, можна стверджувати, що розвиток комунікативної компетентності фахівців цивільного захисту в умовах цифрової трансформації освіти набуває системного та стратегічного значення для підвищення ефективності їхньої професійної діяльності. Сучасне цифрове освітнє середовище створює нові можливості для формування навичок професійної взаємодії, оперативного обміну інформацією, міжвідомчої координації та комунікації в умовах підвищеного ризику та невизначеності, особливо під час воєнного стану.

Інтеграція цифрових технологій у підготовку фахівців цивільної захисту сприяє активізації навчальної діяльності, розвитку критичного мислення, здатності до прийняття рішень у стресових ситуаціях та удосконаленню культури професійного мовлення. Використання симуляцій, дистанційних тренінгів та інтерактивних платформ дозволяє відтворювати складні комунікативні сценарії, максимально наближені до реальних умов небезпек різного характеру, що підвищує практичну спрямованість підготовки.

Таким чином, подальший розвиток системи підготовки фахівців цивільної захисту має ґрунтуватися на збалансованому поєднанні цифрових та практико-орієнтованих підходів, удосконаленні навчально-методичного супроводу, а також створенні безпечного та технологічно надійного освітнього середовища. Це

забезпечить формування високого рівня комунікативної компетентності, необхідної для ефективних дій у надзвичайних ситуаціях та збереження життя та безпеки громадян.

Список використаних джерел:

1. Іваненко В. Вдосконалення професійної підготовки державних службовців в Україні. Контексти творчості Євгена Миколайовича Хрикова: актуальні проблеми освітнього та публічного менеджменту: зб. матеріалів I Міжнародних педагогічних читань пам'яті Є. Хрикова (м. Полтава, 03 квітня 2025 р.). Полтава : ДЗ «Луганський національний університет імені Т. Шевченка», 2025. С 102–106. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/21849>.
2. Бацуровська І., Кашина Г. Інтеграція сучасних освітніх технологій, системи якості вищої освіти та принципів безпеки життєдіяльності у підготовці фахівців. Перспективи та інновації науки. Серія : Педагогіка. Психологія. Медицина. 2025. № 3(49). С. 119–136. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20873>.
3. Курепін В., Курепін Д., Іваненко В. Цивільний захист: навчальний посібник для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти. Миколаїв : МНАУ, 2025. 491 с. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20130>.
4. Іваненко В. Адаптація публічних обговорень в онлайн-режимі за допомогою онлайн-інструментів. Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18 лют. 2025 р.) / за заг. ред. Л. Комахи, Н. Корчак, Л. Гонюкової. Київ: ННПУДС КНУ імені Т. Шевченка, 2025. С 441–443. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/21069>.
5. Курепін В. Неформальна освіта: довгострокові інвестиції з високими процентами. Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: матеріали IV міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., (м. Київ, 29-30 жовтня 2024 р.). Київ : Педагогічна думка, 2025. С. 273–276. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20672>.
6. Курепін В., Самойленко О., Бацуровська І. Кібербезпека цифрового освітнього середовища як складова системи безпеки праці та життєдіяльності. Суспільство та національні інтереси: журнал. 2025. № 11(19). С 255–268. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-11\(19\)-255-267](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-11(19)-255-267).
7. Лотарєва Д. Використання хмарних технологій у віртуальному середовищі освітнього процесу закладів вищої освіти. Цифрові інновації та соціальні трансформації в освіті та професійному середовищі : матеріали IV міжнародної

науково-практичної конференції (м. Київ, 28 листопада 2024 р.). Ч. 2. Київ : АПСВТ, 2024. С. 90–97.

URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/19658>.

8. Сухорукова А. Менеджмент функціонування вітчизняного медіа в кризовій економіці воєнного періоду: тенденції та прогнози. *Modern Economics*. 2025. № 52(2025). С. 81–88. DOI:[https://doi.org/10.31521/modecon.V52\(2025\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V52(2025)-12).

9. Batsurovska I., Dotsenko N., Gorbenko O., Haleeva A. Online control of educational results of the unit “Electricity” in the conditions of blended learning. *Journal of Physics: Conference Series*. 2024. № 2871(1), С. 012013. URL: <https://doi.org/10.1088/1742-6596/2871/1/012013>.

10. Вишневецький О. Цифрові платформи для управління кризовими ситуаціями: досвід та виклики. Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України : матеріали XI Всеукраїнської заочної наук.-практ. конф., м. Київ, 25 квітня 2025 р. Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. С. 32–33. <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/21286>.

11. Batsurovska I., Dotsenko N., Lyman O., Gorbenko O. Implementation of open educational resources in the context of student-centred approach. *Educational Dimension*. 2024. URL: <https://doi.org/10.55056/ed.807>.

12. Бацуровська І. Програмно-технічне забезпечення цифрових освітніх систем: інноваційні підходи та перспективи розвитку. *Moderní aspekty vědy: XLVII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. S. 151–165. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/18716*.

13. Dotsenko N., Kurepin V. Online learning tools as an instrument for digital transformation of engineering education. *Traditions and new scientific strategies in the context of global transformation of society*. Baltija Publishing. 2024. № 2. P. 53–94.

14. Самойленко О., Бацуровська І. Кібергігієна та безпека життєдіяльності як ключові елементи цифрової компетентності здобувачів освіти. *Національні інтереси України*. 2025. № 11(16). С. 461–477. URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-11\(16\)-461-476](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-11(16)-461-476).